

MIGRAȚIA FORȚEI DE MUNCĂ ÎN EUROPA. CRIZĂ SAU DEZVOLTARE?

LABOR MIGRATION IN EUROPE. CRISIS OR DEVELOPMENT?

drd. Alexandra-Georgiana POENARU¹

Abstract: *The migration phenomenon is universal, but has specific meanings from one area to another. Migration is considered to be the third basic factor involving "changes in the structure of the population along with birth and mortality" (Edmonston, Michalowski, 2004; 455), having significant implications for the growth and decline of the population, but also to the level regarding the modification of the socio-demographic characteristics of countries of origin and destination.*

At EU level, in the year 2016, according to Eurostat data, a total of 4.3 million people have immigrated in one EU Member State-28 and at least 3 million migrants have left an EU Member State. International migration has an impact on all Member States of the European Union. In the present article we will review push factors (those who oblige individuals to leave their country of origin as a result of public outcry against the existing economic, political, social background), pull factors (those who attract individuals in areas with diverse opportunities) and the premises of any specific crises in both the country of origin and of destination!

Keywords: *European Union, international migration, labour, crisis, development.*

Introducere

Migrația presupune mișcarea indivizilor, individuali sau colectivi, dintr-o țară în alta, cu sau fără stabilirea domiciliului definitiv. Dacă în universul conceptual al lui Dumitru Sandu² migrația este un „eveniment socio-demografic” ce se referă la deplasarea unei persoane - individual sau în cadrul unui grup - în afara comunității sale de rezidență, în decursul unei perioade de referință date, pentru a schimba domiciliul stabil și/sau locul de munca obișnuit, pentru Vasile Miftode migrația reprezintă „indicatorul cel mai puternic al schimbului de elemente, norme și valori materiale și spirituale precum și al transferului de populație între diferite zone și localități”³.

Conform Organizației Internaționale pentru Migrație (OIM), migrația este un fenomen complex care stabilește „o multitudine de aspecte economice, sociale și de securitate care afectează viața cotidiană a oamenilor într-o lume din ce în ce mai interconectă”⁴. Migrația este un proces care cuprinde o mare varietate de mișcări și situații în care sunt implicați oameni din toate categoriile sociale. Pornind de la datele

¹ Doctorand la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Școala Doctorală de Filosofie și Științe Social-Politice, poenarualexandrageorgiana@yahoo.com

² Dumitru Sandu, *Fluxurile de migrație în România*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984, p. 20.

³ Vasile Miftode, *Migrațiile și dezvoltarea urbană*, Editura Junimea, Iași, 1978, p.13.

⁴World Migration Report, 2018, disponibil online la adresa https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf.

statistice oferite de Națiunile Unite aflăm că numărul de migranți internaționali din întreaga lume a crescut destul de rapid în ultimii ani, ajungând la 258 de milioane în 2017, în creștere de la 220 de milioane în 2010 și 173 de milioane în 2000.

Migrația externă sau migrația internațională se referă la „deplasarea persoanelor prin schimbarea domiciliului dintr-o țară în altă țară”⁵. Această deplasare presupune „un subiect - emigrant sau imigrant - cel puțin două țări - țara de origine și țara de destinație - precum și intenția de a obține un permis de ședere, drept de muncă sau în cazul cetățenilor europeni de a găsi un loc de muncă mai bine plătit sau corespunzător aspirațiilor profesionale”⁶.

Ratele de ocupare a forței de muncă în UE

O componentă importantă corelată migrației internaționale face trimitere la forța de muncă. Migrația internațională a forței de muncă constituie un proces complex ce însumează „fenomene deosebit de dramatice”⁷, ce sunt datorate pe de o parte schimbării țării de origine, iar pe de altă parte, schimbării tradițiilor, a preocupărilor, a statusului social dar și a rețelei de cunoștințe. Migrația internațională a forței de muncă poate fi înțeleasă ca „deplasări de persoane, singulare sau de grupuri, familii în afara granițelor naționale, în speranța unor condiții de trai mai bune”⁸ ce implică atât o schimbare a spațiului fizic și socio-cultural cât și diminuarea afinității față de zona de plecare și asimilare culturală în spațiul de primire.

Dintre cauzele care determină migrația internațională a forței de muncă pot fi amintite următoarele: „condițiile economice, politice, religioase, culturale, ideologice, geografice sau de altă natură”⁹. Motivația principală care stă la baza deciziei de a părăsi țara de origine este, de regulă, fundamentată pe motive de ordin economic. Pe lângă motivația economică, mai pot fi adăugați și alți factori, între care: „lipsa unor perspective viabile pentru tineri după terminarea ciclului educațional, declinul unor sectoare industriale, dorința de afirmare profesională etc”¹⁰. Toate aceste elemente, și nu numai, conduc la crearea unui cadru complex al migrației internaționale a forței de muncă cu efecte atât asupra statelor cât și asupra indivizilor. În altă ordine de idei, pe lângă suportul economic, oportunitățile migrației includ și alte aspecte între care

⁵ Dănuț, Jemna, *Demografia României*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iasi, 2017, p.105.

⁶ Monica Roman, Cristina Voicu, *Câteva efecte socio-economice ale migrației forței de muncă asupra țărilor de emigrație. Cazul României. Economie teoretică și aplicată*, Vol XVII, No. 7 (548), 2010, pp. 50-65, disponibil online la adresa http://www.store.ectap.ro/articole/484_ro.pdf.

⁷ Alexandru Albu, Ion Roșu-Hamzescu, *Migrația internațională a forței de muncă*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987, p.11.

⁸ Idem, p.11.

⁹ Idem, p.19.

¹⁰ Mădălina Popa, Dragoș Ungureanu, *Politica de migrație a Uniunii Europene: implicații pentru piața muncii*, Editura Alpha MDN, Buzău, 2013, p. 6.

„drepturi civile și politice, libertatea religioasă, securitatea personală și un control social eficient și mobilitatea socială”¹¹.

La nivelul anului 2016, potrivit Eurostat, rata de ocupare a forței de muncă din UE-28 pentru persoanele cu vârsta cuprinsă între 20 și 64 de ani a fost de 71,1 % fiind cea mai mare medie anuală înregistrată vreodată pentru Uniunea Europeană. Cu toate acestea, în spatele acestor medii pot fi observate diferențe mari între țări. Singurul stat membru cu o rată mai mare de 80 % a fost Suedia (81,2%).

Pentru anul 2017, Germania a raportat cel mai mare număr total de imigranți (917.1 mii), fiind urmată de Regatul Unit (644.2 mii), Spania (532.1mii), Franța (370 mii) și Italia (343.4 mii). Germania a raportat cel mai mare număr de emigranți în 2017 (560.7 mii), fiind urmată de Spania (368.9 mii), Regatul Unit (359,7 mii), Franța (312,6 mii), România (242.2 mii) și Polonia (218.5 mii). În 2017, 22 dintre statele membre ale UE au raportat o pondere mai mare a imigrării decât a emigrării, însă în Bulgaria, Croația, Letonia, Lituania, Polonia, Portugalia și România numărul emigranților a depășit numărul imigranților.

În raport cu mărimea populației rezidente, Malta a înregistrat cele mai mari rate de imigrare în 2017 (46 de imigranți la 1 000 de persoane), fiind urmată de Luxemburg (41 de imigranți la 1 000 de persoane). Cele mai mari rate de emigrare în 2017 au fost raportate pentru Luxemburg (23 de emigranți la 1 000 de persoane), Cipru (18 emigranți la 1 000 de persoane) și Irlanda (13 emigranți la 1 000 de persoane), Lituania (17 emigranți la 1000 de persoane) și Malta (15 imigranți la 1000 de persoane).

Românii din Italia

România are o îndelungată istorie în problematica migrației internaționale fiind mai mult o țară sursă în acest sistem complex. De-a lungul timpului, acest fenomen a fost influențat de diferite aspecte ce țin de regimul politic din România (comunist, democratic), situația economică a țării (aparitia crizei economice) dar și de contextul internațional. Cert este faptul că procesul migrației este într-o continuă dezvoltare, tot mai mulți români alegând să părăsească țara de origine, declarând că preferă să trăiască în țări în care demnitatea, libertatea dar și drepturile sunt respectate. Pe lângă aceste aspecte mai pot fi adăugate următoarele: „factorul rasial-național-confesional, factorul educațional și cultural-recreativ”¹², mai ales după aderarea României la Uniunea Europeană a crescut numărul de emigranți ca urmare a unor drepturi și libertăți garantate de statutul de țară membru. Astfel, ca o consecință directă a integrării în UE din perspectiva procesului migrator sunt evidențiate o serie de avantaje: nu sunt limitări la ieșirea din țară, control minim la intrarea în țară, libertatea de a accesa piața forței de muncă în condiții legale etc.

¹¹ Adrian Lupu, *Migrația internațională a persoanelor în vârstă din regiunea de dezvoltare Nord-Est*, Editura Pro Universitaria, București, 2015, p.64.

¹² Alexandru Ungureanu, *Geografia populației*, Editura Sedcom Libris, Iași, 2006, p.249.

Cu toate că situația României s-a îmbunătățit în timp, emigrația a continuat. În *Dossier Statistico Immigrazione* se raportează faptul că în anul 2015, 3.408.118 de cetățeni români trăiau în afara țării lor de origine iar comunitatea românească din Italia reprezintă o treime din totalul emigranților români aflați în străinătate (33,8%).

De asemenea, la începutul anului 2016 românii erau considerați ca fiind prima comunitate străină, cu 1.151.395 locuitori, dintre care 57.2% era femei; existau la acea dată aproape 160.000 de copii români înscriși la școală (o cincime din toți studenții străini din Italia). Conform datelor furnizate de Monitorul Social, pentru anul 2017, 2.578.540 de români cu domiciliul permanent în România (aproximativ 12% din populație) sunt plecați din țară pentru mai mult de un an, majoritatea având vârste cuprinse între 25 și 39 de ani.

Pornind de la bazele de date ale ISTAT, în anul 2018 numărul românilor din Italia a fost de 1.190.091 reprezentând 23.13% din totalul imigranților din Europa care au ales ca țară de destinație Italia. Se poate constata o creștere a numărului de români în Italia, de la 887.763 în anul 2010 la 1.190.091 în anul 2018. O ușoară scădere a fost înregistrată în anul 2012, comparativ cu anul 2011, însă după anul 2012 până în anul 2018 pot fi observate creșteri ale prezenței imigranților români în Italia. Dacă analizăm distribuția pe categorii de gen a imigranților, observăm că ponderea cea mai mare este în rândul femeilor, pentru fiecare an reprezentat grafic.

În studiul *Migration in Italy is Backing the Old Age Welfare*, Daniela del Boca și Alessandra Venturini (2014) realizează o analiză privind domeniile în care activează românii. Este susținută ideea conform căreia proporția migranților români (bărbați) angajați în construcții este de 42%, mai mare comparativ cu celelalte comunități de migranți (27%) și de peste trei ori mai mare comparativ cu cetățenii italieni (12,3%). În plus, migranții români sunt angajați și în sectorul de producție (22%, 29,5% migranți și 24% localnici). Mai puțin semnificativă este prezența migranților români în domeniile comerț și transport (7,4% și, respectiv, 8,2%). Femeile din România pe piața muncii din Italia sunt concentrate cu un procent de 52,2% în domeniul serviciilor sociale și personale în timp ce 14% muncesc în hoteluri și restaurante. În sectorul îngrijirii familiei românele ocupă până la 72% din piață (domeniu ignorat în mare parte de italienii nativi cu o cifră de 7,8%).

Migrația forței de muncă – criză sau dezvoltare?

Ernst Georg Ravenstein a fost printre primii teoreticieni care a enunțat o serie de legi ale migrației. El a arătat pentru prima dată faptul că migrația este determinată de procesul „push-pull” adică un proces de *împingere-atracție* generat de condițiile nefavorabile ale țării de origine precum legi opresive, impozitare mare, climat instabil, mediul social neconvențional comparativ cu acele condiții favorabile care îi atrag pe migranți în alte zone. Factorii decisivi care și-au pus amprenta asupra deciziei de a migra au la bază, în primul rând, rațiuni economice. Așadar, factorii *push* sunt cei care obligă indivizii să părăsească țara de origine ca urmare a unor nemulțumiri existente

pe fond economic iar factorii *pull* sunt cei care îi atrag pe indivizi în zonele cu oportunități diverse. Majoritatea principiilor formulate de Ravenstein nu și-au pierdut actualitatea, prin urmare ele se regăsesc într-o formă sau alta în cercetările altor autori între care și Everett Lee. De pildă, în anul 1966, Everett Lee¹³ a propus o teorie cuprinzătoare a fenomenului migrației propunând patru categorii de factori asociați deciziei de a migra: factorii asociați cu zona de origine, factorii asociați cu zona de destinație, obstacole intervenite și factori personali. Lee susține că decizia de a migra este luată ca urmare a punerii în balanță a caracteristicilor locului de origine și de destinație. Factorii pozitivi sunt elementele care acționează pentru a menține oamenii în interiorul unei zone sau a atrage oameni din alte zone, factorii negativi resping migranții iar factorii neutri sunt cei la care migranții sunt indiferenți. Trebuie menționat faptul că semnificația factorilor individuali diferă de la o persoană la alta având astfel un caracter subiectiv. În esență, Lee consideră că fenomenul migrației nu este un set de plusuri și minusuri, ci trebuie să apară un stimul suficient de puternic pentru deplasare, capabil să depășească greutatea naturală care există întotdeauna.

În sens general, migrația este un fenomen important ce are un impact puternic în evoluția și dinamica unei societăți stabilind atât puncte tari cât și puncte slabe fie la nivel individual, fie la nivel de societate. În continuare voi evidenția câteva situații concrete ce conduc la ideea de criză sau dezvoltare din perspectiva țării de origine cât și de destinație.

Din perspectiva țării de origine, pot fi stabilite o serie de aspecte concrete corelate apariției unor situații de criză precum: îmbătrânirea populației, scăderea natalității, emigrarea populației calificate apte de muncă (conform studiilor recente majoritatea emigranților au vârsta cuprinsă între 25 și 39 de ani), scăderea productivității muncii, apariția crizei în mediul de afaceri ca urmare a lipsei forței de muncă, separarea membrilor familiei, pierderea tradițiilor etc. Pot exista și aspecte care conduc către ideea de dezvoltare dacă ne raportăm la remitențe. Baniile trimiși celor rămași acasă pot fi utilizați în consum, în imobiliare, inițierea unor afaceri sau pot fi investiți în educația copiilor. Altfel spus, elementele ce țin de dezvoltarea țării de origine pot contribui la creșterea puterii de cumpărare a românilor.

Desigur că putem discuta despre criză și dezvoltare și din perspectiva țărilor de destinație mai ales că imigrația a avut și va continua să aibă un impact covârșitor asupra lor. Pe de o parte, elementele asociate ideii de criză pentru țara de destinație ar putea fi următoarele: dificultatea găsirii unor locuri de muncă pentru populația de origine ca urmare a formării unei diaspore tot mai numeroase, dificultăți în găsirea unei locuințe, creșterea ratei problemelor sociale negative precum infracționalitatea, discriminarea, conflictele sociale etc. Conform literaturii de specialitate, impactul imigranților asupra țării de destinație depinde de reglementările și legislația referitoare la imigrație, integrarea imigranților, accesul imigranților la piața muncii, afinitatea

¹³ Everett, Lee, E., „*Theory of migration*”, în *Demography* 1966, No. 3, p.47-57.

lingvistică etc. Una dintre cele mai evidente consecințe pe care migrația internațională le are asupra țărilor gazdă se referă concret la faptul că fluxurile migraționale schimbă „compoziția etnică, rasială și culturală a societăților receptoare”¹⁴ (Erdeli, Dumitrache, 2009; 153). Dacă imigranții nu reușesc să se adapteze și să se integreze în comunitate atunci pot fi dezvoltate potențiale surse de insecuritate socială ce pot degenera ajungându-se chiar la comportamente antisociale.

Pe de altă parte, situațiile concrete ce conduc la dezvoltare sunt numeroase. În multe țări de destinație, imigranții constituie o importantă sursă pentru creșterea economică. De exemplu, conform Băncii Mondiale, dacă țările dezvoltate ar crește proporția lucrătorilor imigranți cu doar 3%, atunci bunăstarea globală ar crește cu mai mult de 356 de miliarde de dolari anual. Printre cele mai relevante pot fi menționate următoarele: creștere economică rapidă, forță de muncă calificată și aptă, acoperirea unor segmente din zona pieței inferioare refuzate de populația de origine, încasarea de taxe și impozite, creșterea numărului de organizații cu caracter civic, creșterea numărului de elevi și studenți etc. De exemplu, conform unui studiu al Home Office este menționat că imigranții din Marea Britanie „plătesc 31,2 miliarde lire sterline către statul britanic ca taxe, primesc 28,8 miliarde lire sterline reprezentând bunuri și servicii publice și rezultă o contribuție netă de 2,4 miliarde de lire sterline” (Gott, Johnston, 2002).

Concluzii

În baza celor expuse mai sus, se poate aprecia că deplasarea forței de muncă în statele membre ale UE generează atât influențe pozitive cât și negative fie că vorbim despre țara de origine, fie despre țara de destinație. În ambele situații costurile migrației sunt covârșitoare dar există și un cadru ce permite dezvoltarea. În esență, procesul de migrație ar trebui privit și abordat într-o manieră modernă, atractivă care să depășească motivele strict economice mai ales că imigranții din spațiul european reprezintă legătura dintre vestul și estul bătrânului continent.

¹⁴ George Erdeli, Liliana Dumitrache, *Geografia populației mondiale*, Editura Universitară, București, 2009, p.153.

BIBLIOGRAFIE

- Albu, A., Roșu-Hamzescu, I., *Migrația internațională a forței de muncă*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987.
- del Boca, D. and Venturini, A., „Migration in Italy is Backing the Old Age Welfare”, în *IZA Discussion Paper*, No. 8328, 2014.
- Edmonston, B., Michalowski, M., International Migration. în Siegel, J., Swanson, D. *The methods and materials of demography.*, Elsevier Academic Press, California, 2004.
- Erdeli, G., Dumitrache, L., *Geografia populației mondiale*. Editura Universitară, București, 2009.
- Gott, C., Johnston, K., *The migrant Population in the UK: Fiscal Effects*, Occasional Paper 77, London, 2002.
- Jemna, D., *Demografia României*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iasi, 2017.
- Lee, E., “Theory of migration”, în *Demography*, No. 3, p.47-57, 1966.
- Lupu, A., L., *Migrația internațională a persoanelor în vârstă din regiunea de dezvoltare Nord-Est*. Pro Universitaria, București, 2015.
- Miftode, V., *Migrațiile și dezvoltarea urbană*, Editura Junimea, Iași, 1978.
- Popa, M., *Politica de migrație a Uniunii Europene: implicații pentru piața muncii*, Editura Alpha MDN, Buzău, 2013.
- Ravenstein, E.G., „The laws of migration”. în *Journal of the Statistical Society of London*. Vol. 48. No.2, 1885.
- Roman, M., Voicu, C., *Câteva efecte socio-economice ale migrației forței de muncă asupra țărilor de emigrație. Cazul României. Economie teoretică și aplicată*, Vol XVII, No. 7 (548), pp. 50-65, 2010, disponibil online la adresa http://www.store.ectap.ro/articole/484_ro.pdf.
- Dumitru Sandu, *Fluxurile de migrație în România*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984.
- Ungureanu, A., *Geografia populației*, Editura Sedcom Libris, Iași, 2006.
- EUROSTAT, disponibil la adresa <https://ec.europa.eu/eurostat/home?>.
- Monitorul Social, disponibil la adresa <https://monitorsocial.ro/indicator/situatia-populatiei-plecate-din-romania/>.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, disponibil la adresa <https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimatesmaps.asp?0t0>.
- World Migration Report 2018, disponibil la adresa https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf.
- Istituto Nazionale di Statistica disponibil la adresa <https://www.istat.it/>.